

Peter
Bang

Skandinavien
9000 år siden

Tilbage til
Stenalderen

INDHOLD

Forord

Skandinavien for 9000 år siden

Grej og udstyr

Research

Mere viden

Forord

Fremtiden spejler sig i stenalderen

Stenalderen udgør langt størstedelen – omkring 70 procent – af menneskets historie i Skandinavien.

Alligevel er tidsperioden den mest oversete og står ofte i skyggen af både vikingetid og bronzealder.

Det er en fejl. Når folk besøger Nationalmuseets udstilling om stenalderen, stirrer de på utallige pilespidser og flintøkser og tænker, at det ligger så fjernt fra deres hverdag, som noget kan være. Men det er lige omvendt.

Stenalderen er misforstået. Selvom perioden set på en tidslinje ligger længst fra nutiden, minder den alligevel mest om vores tilværelse i dag, for vi står over for flere af de samme udfordringer som vores forfædre mødte – eksempelvis dramatiske klimaændringer.

Derfor kan vi lære mere af stenalderen, end mange forestiller sig. Vi er med adjungeret professor Tor Nørretranders ord godt på vej ind i en *højteknologisk stenalder*, hvor vi ikke længere er bundet til at dyrke jorden, til en bestemt arbejdsplads eller til monotont arbejde på en fabrik. I stedet sætter udviklingen os fri til en hverdag som i stenalderen, der var den periode i verdenshistorien med mest fritid og plads til at opfinde nyt.

Det gjorde, at de opfandt buen, som var en total *gamechanger*.

Nu kunne de nedfælde dyr på afstand uden at skulle risikere liv og lemmer for at komme tæt nok på en mammut til at spidde den i siden.

Senere opfandt de fælder og fiskeruser, som kunne operere uden deres tilstedeværelse, så de kunne ligge og

sove imens. I dag har vi robotter og maskiner til at gøre arbejdet for os.

Måske skal vi tilbage til stenalderen og se samfundet gennem stenalderens optik for at finde fremtidens løsninger? Det er mere nærliggende end det lyder, for vores hverdag afspejler allerede stenalderen mere, end mange aner.

I stenalderen var kønsrollemønsteret ligesom i dag mere åbent; Kvinder kunne jage, og mænd kunne sy. De havde en udbredt deleøkonomi, hvor overskydende kød blev delt med andre, der manglede. De levede i det hele taget med respekt for og i harmoni med både dyr og natur, hvilket vi også ser stærk tendens til i dag.

Undersøgelser viser jo, at vi lever længere, når vi hører klukkende vand, knitrende ild og susen i træerne. Det skaber en resonans hos os, fordi vi er skabt til at leve i naturen. Selvom vi har mestret og gjort os uafhængige af naturen og skabt rigdom og materiel sikkerhed uden sidestykke, kan man med rette spørge, om det har gjort os gladere?

Som moderne mennesker søger vi tilbage i naturen for rekreation, mens bushcraft og forhistorisk håndværk er blevet utrolig populært.

Det rummer en viden, som kun kan læres og forstås med kroppen.

Du forstår heller ikke et sværd, før du har svunget det.

Når vi i dag skal forsøge at finde nøglen til, hvordan vi overlever klimakrisen, løser ulighedsproblematikker og skaber lighed mellem kønnene, ligger dele af svaret måske i den samfundsmodel og livsstil, som vores forfædre praktiserede i stenalderen.

Jeg håber i hvert fald, at denne bog vil øge interessen for vores urgamle rødder i naturen og være med til at vise, hvordan stenalderen er mere relevant for os i dag end nogensinde.

Rane Willerslev

Direktør for Nationalmuseet

Skandinavien for 9000 år siden

For 9000 år siden var størstedelen af det sydlige Skandinavien dækket af tæt urskov. Dramatiske klimaændringer havde forandret landskabet.

I takt med isens afsmeltning og kraftigt stigende temperaturer var nye arter indvandret og de åbne landskaber efter istiden afløst af skov fra kyst til kyst. Rensdyr var søgt længere mod nord og vildhest og bison fortrængt til fordel for urokse, elg og kronvildt.

Menneskene var fåtallige.

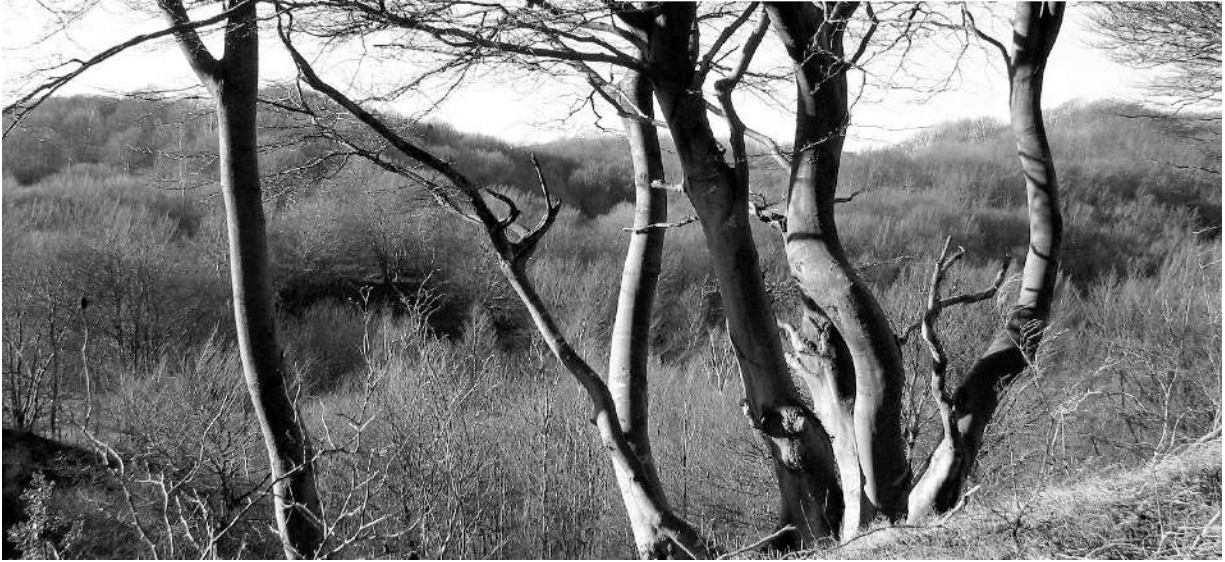
Gennem årtusinder oversteg befolkningen i det sydlige Skandinavien næppe mere end højst 30-40.000

mennesker, sandsynligvis færre, der levede spredt i små samfund.

Landbrug var ukendt.

Arkæologiske fund og DNA analyser har vist, at de mennesker, der dengang befolkede det sydligste Skandinavien tilhørte et jægerfolk indvandret efter istiden fra Vesteuropa, der havde mørkt hår og mørkebrun hud. Mænds gennemsnitshøjde var omkring 160 cm, kvinder lidt mindre, gennemsnitslevealderen omkring 35 år, antageligt bl.a. p.g.a. høj børnedødelighed.

Fra omkring 9-10.000 år siden indvandrede et andet folk fra øst, der havde lysere hud og særlige gener tilpasset et koldt klima.

Undersøgelser publiceret i 2018 påviser genetisk sammenblanding mellem de to forskellige folk fra øst og vest. Den østlige jægerkultur, der indvandrede fra det Vestrussiske område, bragte nye, avancerede jagtredskaber med, som snart blev spredt og anvendt over hele Skandinavien.

Indvandringen af jægerkulturen fra øst kunne foregå ad flere ruter, genetiske fund viser indvandring ned langs Norges vestkyst til de sydligste egne af Skandinavien. Mødet mellem de to jægerkulturer, der højst sandsynligt har haft vidt forskellige sprog, forskellige boligtyper og klædedragter, har antageligt ikke været uden udfordringer. Konflikter kan have været en del af en virkelighed, der har kostet blod, sved og tårer, samt træning og organisering af forsvar og angreb.

Arkæologiske fund har påvist, at stridigheder og drab mellem forhistoriske mennesker forekom, tegn på tilfælde af

kannibalisme menes også påvist, måske med baggrund i rituelle formål. Mange af datidens små samfund oversteg nok sjældent mere end 30-40 mennesker, oftest færre, der kan have indgået i større fællesskaber og alliancer med andre tilsvarende grupper. Gennem en stor del af året boede jægerfolkene omgivet af tæt urskov og vidtstrakte vildmarker i hytter på bopladser ved søer, åer og elve i indlandet, hvor der var let adgang til ferskvand, samt fiskeri, jagt og mad fra skoven.

De små samfunds overlevelse var betinget af, at menneskene samarbejdede om jagt, fiskeri og hverdagslivets opgaver. Børn og unge skulle oplæres i fremstilling og brug af redskaber, indsamling af vegetabilsk føde og materialer til diverse formål, samt avancerede jagt- og fiskemetoder.

Brænde skulle samles, mad tilberedes, børn passes, skind forarbejdes til tøj, hytter opføres og vedligeholdes, hunde fodres, jagtvåben og fiskeredskaber fremstilles og udbedres, stammebåde og padler udhugges med stenøkser.

Der findes ingen arkæologisk dokumentation for hvordan datidens mennesker tændte ild, men det antages ild blev frembragt med ildbor, to stykker tørt træ, der gnides hurtigt og hårdt mod hinanden, eller ved hjælp af svovlkis, flint og fyrsvamp eller måske ruller af tørre brændenældefibre med askefyld, der kan give glød ved hurtig vedvarende rulning mellem flade sten eller træstykker.

Menneskenes tilværelse i ældre jægerstenalder var ikke uden udfordringer, antageligt heller ikke hvad angår spirituelle anliggender. Eksperter mener åndetro og shamanisme spillede en vigtig rolle i forhistoriske menneskers tilværelse.

Den ældste kendte gengivelse af mennesker i Danmark (foto til højre, samt tegnet udsnit på side 1, titelside) findes indgraveret i en ca. 10.000 år gammel urokseknogle, der blev fundet i 1940 ved tørvegravning på Midsjælland. Knoglen, der er udstillet på Nationalmuseet, kan muligvis have været anvendt i forbindelse med shamanisme. Arkæologiske undersøgelser har påvist, at dyr og mennesker har været rituelt ofret i søer og moser. Ved Motala i Sydsverige er gjort fund i en ca. 8000 år gammel offermose, hvor menneskehoveder var nedsat på stager i lighed med hoveder fra dyr.

I shamanistisk tro findes ånder overalt. Solen, månen, stjernerne, ild, røg, jord, sand, sten, klipper, træer, græs, vand, dyr, mennesker.

Alt har en sjæl og lever.

Jægernes største fare kunne være, at de dyr, de dræbte for mad og tøj, havde sjæle, der kunne hævne sig.

*Shamanisme antages at have spillet en vigtig rolle i forhistoriske menneskers tilværelse. Sol, måne, træer, stjerner, ild, skygger, dyr, sten, drømme, mennesker.
Alt levede og havde en sjæl.*

Shamanistisk trommedans.

Fotos side →→: Ingen ved hvilke billeder en fotograf ville kunne tage af menneskers hverdag, hvis det var muligt at rejse 9000 år tilbage i tiden.

